

Материалдық емес объектілерді есепке алу, талдау мен баға беру мақсатында зерттеліп отырған объектілердің жағдайы мен қозғалысын сипаттайтын экономикалық көрсеткіштер жүйесі әзірленіп қарастырылды. Зерттелген объектінің баланстық мәліметтері бойынша барлық материалдық емес активтердің көлемі мен түрлерінің көрсеткіштерін алдыңғы кезең мәліметтермен салыстырғандағы есептік кезең бойынша өзгерістерінің серпініне талдау жүргізілді.

Бірнеше кезеңдер бойынша есептік мәліметтерді пайдалана отырып, болған жағдайларға тренділік талдау жүргізілді. Яғни абсолюттік және салыстырмалы түрдегі ауытқулар тұрақты және айнымалы базаға қатысты есептелді, сонымен қатар орташа ауытқулары да анықталды.

Кәсіпорынның қаржылық нәтижесін көтеру мақсатында негізгі құралдар мен материалдық емес активтердің жағдайын жақсарту мен оларды тиімді пайдалану, және олардың экономикалық бағалануын, түгенделуін дұрыс қарастыру қажет. Сондықтан да кәсіпорынның тұрақты түрде өнімнің көлемін сан және сапа жағынан көбейтіп, олардың еңбек өнімділігін арттыру және кезең шығындарын азайту қажет деп есептеймін.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТ ТІЗІМІ

1. Қазақстан республикасының «Бухгалтерлік есеп туралы» заңы. 28.02.2007ж.
2. Кодекс РК «О налогах и других обязательных платежах в бюджет» (с изменениями и дополнениями) 27.12.19 г. № 290-VI
3. Қазақстан Республикасы. Бухгалтерлік есепті жүргізу ережесін бекіту туралы [Текст] : қазақстан Республикасы, Министрлік / 2007 жылғы 22 маусым № 221 бұйрық // Делопроизводство в Казахстане. - 2010. - № 10. - С. 21-34
4. Абитова А.А. Канабекова А.К. Бухгалтерлік есеп және қаржылық талдау бойынша есептер жинағы. оқу құралы, Алматы, Экономика, 2014-158б.
5. Андреева Т.В. Основы бухгалтерского учета и формирования бухгалтерской (финансовой) отчетности: 2019.
6. Құдайбергенов, Н. А. Бухгалтерлік есеп принциптері [Текст] : ЖОО студ. арналған оқулық / Н. А. Құдайбергенов. - Алматы : ҚР Жоғары оқу орындарының қауымдастығы, 2011. - 255 б.
7. Нурсейтов Э.О. Бухгалтерские расчеты: справочное пособие / Э.О. Нурсейтов; - Алматы: Издательство «LEM», 2011, - 112с.

РЕЗЮМЕ

Нематериальные активы часто не имеют активного рынка, так как встречаются очень редко. Для учета, анализа и оценки нематериальных объектов была разработана и рассмотрена система экономических показателей, описывающих состояние и движение изучаемых объектов. По данным бухгалтерского баланса исследуемого объекта показана динамика изменения объема и видов всех нематериальных активов за отчетный период по сравнению с предыдущим периодом.

RESUME

Intangible assets often do not have an active market as they are very rare. For accounting, analysis and evaluation of intangible objects, a system of economic indicators was developed and considered, describing the state and movement of the objects under study. According to the balance sheet of the investigated object, the dynamics of changes in the volume and types of all intangible assets for the reporting period compared to the previous period is shown.

ӘОЖ 338.3

Жақанова Г.Н., магистрант

Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті, Орал қ.

ШАРУА ҚОЖАЛЫҒЫ - ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ ҚҰРЫЛЫМДАРЫНЫҢ ШАРУАШЫЛЫҚ ҚЫЗМЕТІНІҢ НЕГІЗГІ НЫСАНДАРЫНЫҢ БІРІ

Андатпа

Мақалада шаруа(ферма)қожалықтарының ауыл шаруашылығындағы маңызды рөл атқаратындығы, ауыл шаруашылығының жалпы өндірісі көрсетіледі.

Шаруа (фермер) қожалығы ҚР Ауыл шаруашылығының тең құқықты өндірістік бірлігі болып табылады.

Негізінде шаруа немесе фермер шаруашылықтары отбасылық еңбек қатынастарына жатады, бұл ауыл шаруашылығы ұйымдарының тән емес ұйымдық-құқықтық нысаны.

Шаруа немесе фермер қожалығының мүшелері ортақ шаруашылықты бірлесіп жүргізетін жұбайлары, жақын туыстары (ата-аналары, балалары, бала асырап алушылар, асырап алынған балалар, ата-анасы бір және ата-анасы бөлек аға-інілері мен апа-сіңлілері (аға-қарындастары), аталары, әжелері, немерелері) және басқа да адамдар болып табылады. [1 – 1б].

Шаруа(ферма) қожалығы өз бағытын өз бетінше анықтайды. Қызметі-астық өндірісі, астық өндірісінің құрылымы мен көлемі, астық өнімдерін өсіреді және сатады немесе мал шаруашылығы, сонымен қатар басқа да шаруашылықта кездесетін мәселелерді шешеді.

Аграрлық саладағы мамандануды сипаттайтын негізгі көрсеткіш жалпы және тауарлық өнімнің құрамы мен құрылымы болып табылады (Кесте 1).

Кесте 1 - Ауыл шаруашылығы өнімдерінің (қызметтерінің) жалпы өндірісі көлемі мен құрылымы, 2019 ж. қорытындысы бойынша

Ауыл шаруашылығы өнімдерінің (қызметтерінің) жалпы шығарылымы	Оның ішінде					
	жалпы өсімдік шаруашылығы		Жалпы мал шаруашылығы өнімі		Ауылшаруашылық қызметтері	
	Ағымдағы бағамен, млн. тг.	Үлесі, %	Ағымдағы бағамен, млн. тг.	Үлесі, %	Ағымдағы бағамен, млн. тг.	Үлесі, %
5 151 163,0	2 817 660,6	54,7	2 319 496,7	45,03	14 005,7	0,27

Ақпарат көзі: <https://stat.gov.kz/> Ресми статистика/Салалар бойынша/ауыл, орман, аңшылық және балық шаруашылығы статистикасы [2].

Кестеде байқалғандай ауыл шаруашылығы өнімдерінің ішінде жалпы өсімдік шаруашылығының үлесі мол.

Кесте 2 - Ауыл шаруашылығы өнімдерінің (көрсетілетін қызметтерінің) жалпы шығарылымын құрамы мен құрылымы, 2021 жылғы қаңтардағы жағдайы бойынша

1	Жалпы шығарылым		Өсімдік шаруашылығының жалпы өнімі		Мал шаруашылығының жалпы өнімі	
	2	3	4	5	6	7
Ақмола облысы	15873,3	9,41	206,1	2,03	15666,6	9,89
Ақтөбе облысы	11049,1	6,55	471,7	4,65	10577,5	6,68
Алматы облысы	27601,9	16,4	2081,2	20,5	25516,5	16,11
Атырау облысы	3556,8	2,11	150,7	1,48	3406,1	2,15
БҚО	5329,3	3,16	13,5	0,13	5314,2	3,36
Жамбыл облысы	10461,6	6,2	164,3	1,62	10293,3	6,50
Қарағанды облысы	12108,3	7,2	338,2	3,33	11767,1	7,43
Қостанай облысы	11816,4	7,01	2,5	0,02	11813,9	7,46
Қызылорда облысы	4451,6	7,01	17,8	0,18	4433,7	2,80
Маңғыстау облысы	960,0	0,57	74,1	0,73	881,0	0,56
ОҚО	-	-	-	-	-	-
Павлодар облысы	9233,4	5,48	475,2	4,68	8758,1	5,53
СҚО	11293,3	6,698	2,6	0,03	11290,7	7,13
Түркістан облысы	26410,6	15,7	4850,4	47,77	21560,1	13,61

1	2		3		4	
ШҚО	16123,6	9,6	758,2	7,47	15363,8	9,70
Нұр-Сұлтан қаласы	16,1	0,009	5,2	0,05	10,9	0,01
Алматы қаласы	216,2	0,13	193,8	1,91	22,4	0,01
Шымкент қаласы	2106,5	1,25	348,7	3,43	1716,4	1,08
Қазақстан Республикасы	168608,1	100	10154,1	100	158392,3	100
Ақпарат көзі: https://stat.gov.kz/ Ресми статистика/Салалар бойынша/ауыл, орман, аңшылық және балық шаруашылығы статистикасы [2]						

2021 жылғы қаңтарда ауыл шаруашылығы өндірісінің өсуі 2020 жылғы қаңтармен салыстырғанда Республиканың 10 өңірінде байқалды.

Ақмола облысында ауыл шаруашылығы өндірісінің өсуі барлық ет өнімдері өндірісінің 25,4%-ға, сиыр сүті өндірісінің 2,3% - ға ұлғаюына байланысты. Түркістан облысында ауыл шаруашылығы өнімдері өндірісінің өсуіне барлық ет өнімдері өндірісінің 4,4% – ға, сиыр сүті – 3,2% - ға және тауық жұмыртқасы-16,2% - ға артуы әсер етті. Қостанай облысында ауыл шаруашылығы өнімдері өндірісінің өсуіне барлық ет өндірісінің 5,2% – ға, сиыр сүтінің 4,2% - ға ұлғаюы әсер етті.

Шаруа(ферма) қожалығында белгілі бір мақсаттар жүйесі бар, яғни, ол қол жеткізуге тырысатын қажетті нәтижелер (кесте - 3). Шаруа(ферма) қожалығының басты мақсаты - ауыл шаруашылығы өнімдерін өндіру, нарық қажеттіліктерін қанағаттандыру.

Кесте 3 - Шаруа(ферма) қожалығының мақсат жүйесі

Мақсат түрі	Мақсат мазмұны
Шаруа(ферма) қожалығының басты мақсаты	Ауыл шаруашылығы өнімдерін өндіру нарық қажеттіліктерін қанағаттандыру
Экономикалық	Шаруашылық кірісі мен отбасы капиталын ұлғайту
Өндірістік	Өндіріс көлемін ұлғайту, өнім шығынын азайту және оның сапасын жақсарту
Әлеуметтік	Отбасының өмір сүру деңгейін сақтау және жақсарту; жеке істермен айналысу үшін бос уақытты көбейту, сондай-ақ шаруа қожалығының ұжымына қолайлы моральдық-психологиялық климат ұйымдастыру
Ақпарат көзі: Горелова Наталья Сергеевна – канд. экон. наук, доцент, Қостанайский филиал ФГБОУ ВО «Челябинский государственный университет», Қазақстан Республикасы, Қостанай қаласы.	

Кесте-4. Шаруашылықтың барлық санаттарындағы мал шаруашылығы дамуының негізгі көрсеткіштері, жыл басына қарағанда

	Шаруашылықтың барлық санаттары		Оның ішінде				Жұртшылық шаруашылықтары					
	2021 ж. 2020 ж.-ға, %		Ауыл шаруашылығы кәсіпорындары		Дара кәсіпкерлер немесе шаруа(ферма)кожалықтары		2021 ж. 2020 ж.-ға, %		2021 ж. 2020 ж.-ға, %			
	2020 ж.	2021 ж.	2020 ж.	2021 ж.	2020 ж.	2021 ж.	2020 ж.	2021 ж.	2020 ж.	2021 ж.		
	133 978,1	140 253,5	104,7	35 208,2	39 170,7	111,3	18 120,1	18 886,2	104,2	80 649,8	82 196,6	101,9
Мал мен құстың шаруашылықта сойылғаны немесе союға өткізілгені (тірідей салмақта), т.	78 343,0	82 473,6	105,3	25 822,8	28 576,4	110,7	9 487,3	10 028,2	105,7	43 032,9	43 869,0	101,9
Мал мен құстың шаруашылықта сойылғаны немесе союға өткізілгені (сойыс салмақта), т.	246 259,2	255 514,2	103,8	30 781,4	35 489,9	115,3	43 209,2	45 563,8	105,4	172 268,6	174 460,5	101,3
Сыыр сүті, т.	382 792,2	312 229,3	81,6	333 972,2	262 858,6	78,7	1 294,7	1 375,0	106,2	47 525,3	47 995,7	101,0
Тауық жұмыртқасы, мың дана	212 189	216 465	102,0	13 199	12 701	96,2	37 311	39 270	105,3	161 679	164 494	101,7
Ірі терілер, дана	413 262	426 280	103,2	1 641	7017	4,3 есе	68 378	74 374	108,8	343 243	344 889	100,5
Ұсақ терілер, дана												
Ақпарат көзі: https://stat.gov.kz/ Ресми статистика/Салалар бойынша/ауыл, орман, аңшылық және балық шаруашылығы статистикасы [2].												

2021 жылғы қаңтарда мал мен құстың барлық түрлерінің тірідей салмақта шаруашылықта сойылғаны немесе союға өткізілгенінің көлемі 140,3 мың тоннаны құрады, өткен жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 4,7% жоғары, сиыр сүтінің өндірісі тиісінше – 255,5 мың тоннаны және 3,8% құрады. Тауық жұмыртқасының өндірісі – 18,4% азайды және 312,2 млн. дананы құрады.

Қазақстан-әлемдегі ең ірі астық державасы. Астық егетін аудандарда негізінен құрамында глютені көп күшті және қатты бидай сорттары өсіріледі, дәл осындай бидай әлемдік нарықта үлкен сұранысқа ие.

2020 жылы ауыл еңбеккерлері бастапқы салмақта 20,8 млн тоннадан астам астық жинады. Бұл Қазақстанның астық державасы ретіндегі мәртебесін сақтай отырып, республиканың ішкі қажеттіліктерін толық қамтамасыз етуге, сондай-ақ экспорттық әлеуетін арттыруға мүмкіндік береді. Министрлік көктемгі егіс жұмыстарын уақытылы және сапалы жүргізуді қамтамасыз етуге бағытталған қажетті шараларды қабылдады. Мәселен, 2020 жылғы 15 сәуірде ҚР Президенті жанындағы ТЖ режимін қамтамасыз ету жөніндегі мемлекеттік комиссияның отырысында мақұлданған коронавирус пандемиясы кезеңінде ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілердің қозғалу алгоритмі әзірленіп, жергілікті атқарушы органдарға жіберілді. Сонымен қатар, ҚР Бас мемлекеттік санитарлық дәрігерінің қаулысына көктемгі дала жұмыстарына тартылған адамдардың еркін жүруін қамтамасыз ететін өзгерістер енгізілді. Қабылданған шаралар ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілердің ЖЖМ(жанар – жағармай материалдары), минералды тыңайтқыштар, өсімдіктерді қорғау құралдары, ауыл шаруашылығы техникасына қосалқы бөлшектер, мал және азық-түлік жеткізу кезінде блокпосттардан өтуін жеңілдетті, бұл көктемгі дала жұмыстарын уақтылы жүргізуге мүмкіндік берді. [3]

Қорытындылай келе шаруа(ферма)қожалықтарының ауыл шаруашылығында маңызды рөл атқаратындығы байқалады. Себебі халықты астық, ет, сүт өнімдерінің барлығымен қамтамасыз етеді.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТ ТІЗІМІ

1. Закон Республики Казахстан «О крестьянском (фермерском) хозяйстве» (принято Парламентом Республики Казахстан от 31 марта 1998 г.) https://online.zakon.kz/document/?doc_id=1009109#pos=10;-50 (өтінім берілген күн: 18.03.2021)
2. <https://stat.gov.kz/> Ресми статистика/Салалар бойынша/ауыл, орман, аңшылық және балық шаруашылығы статистикасы.
3. Ақпарат көзі: <https://www.primeminister.kz/ru/news/reviews/sohranenie-pozicii-zernovoy-derzhavy-orientir-na-importozameshchenie-i-vozmozhnosti-agropromyshlennogo-kompleksa-itogi-proshlogo-goda-i-plany-na-2021-god-1015314> (өтінім берілген күн: 17.03.2021)

РЕЗЮМЕ

В статье показано, что фермерские хозяйства играют важную роль в сельском хозяйстве, в общем сельскохозяйственном производстве.

RESUME

The article shows that peasant (farm) farms play an important role in agriculture, the overall agricultural production.

ӘОЖ 336.719.2

Темуров Ж.К., 4 курс

Ғылыми жетекші: Бисенов С.Х., э.ғ.к., профессор

Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті, Орал қ.

ҚАЗАҚСТАНДА ҚАШЫҚТЫҚТАН БАНКТІК ҚЫЗМЕТ КӨРСЕТУДІҢ ЖАҒДАЙЫ

Андатпа

Мақалада еліміздегі коммерциялық банктердің қашықтықтан банктік қызмет көрсетудің түрлері келтірілген. Қашықтықтан банктік қызмет көрсетудің артықшылықтары мен мүмкіндіктері қарастырылған. Банк секторы бойынша қашықтықтан банктік қызмет көрсетуге талдау жасалынды. Ақша аударымдары бойынша жүргізілген операциялардың үлесі есептелген. Қашықтықтан банктік қызмет көрсету бойынша ұсыныстар жасалған.